

Motion till riksdagen 2005/06:So8

**av Helena Hillar Rosenqvist m.fl. (mp)
med anledning av prop. 2005/06:43**

Legitimation och skyddad yrkestitel

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen beslutar om ändring i LYHS, lagen om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område, så att även socionomer i hälso- och sjukvården kan tilldelas legitimation och skyddad yrkestitel.
2. Riksdagen beslutar om ändring i LYHS, lagen om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område, så att även cytodiagnostiker kan tilldelas legitimation och skyddad yrkestitel.
3. Riksdagen beslutar om ändring av 3 kap. 2 § LYHS, lagen om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område, så att också yrkestiteln fysioterapeut skyddas för legitimerade sjukgymnaster.

Motivering

Innan lagen om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område (LYHS) infördes fanns det inom hälso- och sjukvården tio yrken i vilka utövarna efter genomgången utbildning och praktik hade rätt att efter ansökan få legitimation för yrket. Dessa yrken är barnmorskor, optiker, logopeder, läkare, psykologer, psykoterapeuter, sjukgymnaster, sjuksköterskor, tandhygienister och tandläkare. Även kiropraktorer med viss utländsk utbildning samt naprapater har på senare år haft möjlighet att efter ansökan få legitimation för sitt yrke.

När LYHS trädde i kraft den 1 januari 1999 utökades yrkesgrupperna som kunde ges legitimation med arbetsterapeuter, apotekare och receptarier, sjukhusfysiker och kiropraktorer med svensk utbildning. År 2000 infördes också legitimation för röntgensjuksköterskor.

Skyddad yrkestitel var tidigare förbehållet barnmorskor, läkare, psykologer, psykoterapeuter och tandläkare. I och med LYHS utvidgades skyddet till att omfatta även logopeder, sjukgymnaster, sjuksköterskor och tandhygienister.

Alla dessa yrkesutövare (i legitimationsyrken och i yrken med endast skyddad titel) står under tillsyn av Socialstyrelsen. Det gäller oavsett om de är verksamma i den offentliga eller den privata sektorn.

Fel! Okänt namn på

Legitimation kan återkallas för den som visat sig uppenbart olämplig att utöva yrket. Legitimerade yrkesutövare är dessutom skyldiga att föra journal enligt patientjournallagen (1986:562) och är befriade från mervärdesskatt för (varor och) tjänster som utgör sjukvård.

I förarbetena till LYHS framhöll regeringen att rätten till legitimation skall förbehållas sådana grupper av yrkesutövare som:

1. har en självständig yrkesfunktion med kvalificerade arbetsuppgifter,
2. har ett särskilt ansvar för patientens säkerhet i vården och
3. i inte oväsentlig utsträckning vänder sig direkt till allmänheten, t.ex. i egenskap av fria yrkesutövare.

Vi i Miljöpartiet de gröna anser att dessa omständigheter gäller för fler yrkesgrupper verksamma inom hälso- och sjukvården, nämligen socionomer/kuratorer och cytodagnostiker.

Socionomer/kuratorer

För kuratorer i hälso- och sjukvården finns i dag varken legitimation eller skyddad yrkestitel. I princip kan vem som helst kalla sig kurator. För att kunna få anställning som kurator krävs emellertid socionomexamen eller motsvarande akademisk grundutbildning. Socionomprogrammet är på 140 poäng (3,5 år). Vanligt är också att kuratorer har vidareutbildning inom socialt behandlingsarbete. Utbildningen måste vara både en samhälls- och beteendevetenskaplig utbildning. Det som måste ingå är rättskunskap, socialrätt, psykologi och de beteendevetenskapliga ämnena. Inom socionomutbildningen sammanförs de samhälls- och beteendevetenskapliga ämnesområdena till ett betyggrundande ämne, som ofta kallas social metodik. Kuratorsarbetet är självständigt och ställer stora krav på det egna behandlingsansvaret. Det är nödvändigt med yrkeserfarenhet och adekvata vidareutbildningar för kuratorer både i primär- och specialistvården. Även om personlig lämplighet är viktig går det inte att göra avkall på kompetens och utbildningsnivå. Med sin tvärvetenskapliga kompetens är kuratorn den kunskapsresurs i hälso- och sjukvården som kan komplettera de kropps- och sjukdomsvetenskapliga kompetenserna. I dag, när behovet av nätverksarbete ökar, ställs allt högre krav på kuratorns kompetens men också på delaktighet både inom verksamheten och gentemot vårdgrannar och andra myndigheter. I mötet med dessa förväntas det naturligtvis att kuratorn har för yrkeskompetensen adekvat utbildning.

Trots många högskolepoäng saknar kuratorer/socionomer en skyddad yrkestitel. Däremot ger Nämnden för Socionomauktorisering utbildade och erfarna socionomer möjlighet att bli auktoriserade. Systemet har inrättats av Akademikerförbundet SSR. För att en ansökan skall prövas krävs socionomexamen, tre års yrkeserfarenhet, dokumenterad extern handledning samt intyg om den sökandes lämplighet. Syftet med auktorisering är att ge klienten ökad trygghet genom ett garanterat professionellt bemötande och handläggning.

Socionomen får en kvalitetsstämpel och arbetsgivaren en kvalitetsgaranti. Auktorisationen ses ibland som ett led i processen mot legitimation.

En legitimation för socionomer/kuratorer skulle säkerställa att den som arbetar med ofta mycket svåra och tunga ärenden har en grundläggande utbildning och erfarenhet av socialt arbete. Det är av yttersta vikt både för patientens tillit och för rättssäkerheten, men också för den enskilde kuratorn att uppleva säkerhet i sin yrkesutövning. Legitimation kan även fungera som ett kvalitetsinstitut för ansvariga politiker.

Ett titelskydd kan bidra till ökad patientsäkerhet då kuratorer/socionomer i vården har ett självständigt yrkesansvar med direkta patientkontakter. En skyddad yrkestitel kan också hindra eventuella oseriösa utövare att utge sig för att ha en utbildning de inte har.

Cytodiagnostiker

Sverige ligger bland de främsta länderna i världen när det gäller att tidigt upptäcka cellförändringar som kan utvecklas till bl.a. livmoderhalscancer. Alla vuxna kvinnor blir med jämna mellanrum kallade till undersökningar vars resultat analyseras och diagnostiseras av cytodiagnostiker vid landstingens sjukhus. Årligen diagnostiseras ca 800 000 gynekologiska cellprover under självständigt ansvar av denna yrkesgrupp. Sedan provtagningarna infördes i slutet av 1960-talet har dödligheten i livmoderhalscancer minskat med 50 procent.

Utbildningen till cytodiagnostiker består av en utbildning till biomedicinsk analytiker på 120 poäng, som kompletteras med en specialistutbildning i klinisk cytologi på 50 poäng. Denna utbildning ges idag vid Karolinska Institutet. Rekryteringen till utbildningen är mycket begränsad. Under de senaste åren har endast mellan fem och åtta personer per år påbörjat utbildningen. Det räcker inte på långa vägar för att täcka dels det ökade behovet av analyser och diagnoser, dels de väntade pensionsavgångarna. Cirka hälften av cytodiagnostikerna kommer att pensioneras inom tio år och cirka 70 procent inom femton år.

Att specialisera sig till cytodiagnostiker innebär i dagsläget ett betydligt större ansvar, framför allt ur patientsynpunkt, än att vara biomedicinsk analytiker, men det medför inte förbättrad lön, status eller ställning inom vården. Med en egen legitimation får yrkesgruppen ett erkännande av att yrket är kvalificerat och ansvarsfullt, vilket bidrar till ökad rekrytering till yrket.

I dag finns ingen formell kvalitetsgaranti från statsmakternas sida för att analyserna och diagnoserna utförs av kvalificerad personal. Även om diagnoserna vid landstingens sjukhus *i dag* utförs av utbildade och yrkeserfarna cytodiagnostiker är det ingen garanti för att så kommer att ske i framtiden. Riskerna är uppenbara att den höga kvaliteten i bekämpningen av dessa sjukdomar kommer att försämrats om inte åtgärder vidtas skyndsamt. I förlängningen kan följderna annars bli ökad sjuklighet och dödlighet i livmoderhalscancer.

Fel! Okänt namn på

Ur patientsäkerhetssynpunkt är statsmaktens kontrollinstrument avgörande för tillsynen av att de som utför analyserna och diagnoserna har tillräcklig teoretisk utbildning och yrkesmässig kompetens för att kvaliteten skall kunna bibehållas eller höjas. I ett läge där bristen på kvalificerad kompetens förväntas bli stor, är behovet av kvalitetskontrollen än viktigare.

Cytodiagnostikerna har ett självständigt icke-delegerat diagnosansvar. De signerar och ansvarar själva för diagnoserna och har dessutom skyldighet att föra journal. Det är således inte cytologläkarna som har diagnosansvaret eller som för journal i detta avseende. *Cytodiagnostikerna är den enda yrkesgrupp inom sjukvården som har icke-delegerat diagnosansvar och skyldighet att föra journal men som inte har legitimation.*

Det är därför angeläget att cytodiagnostiker tilldelas en egen legitimation och det brådskar. Det tar flera år innan införandet av legitimation för yrkesgruppen får genomslag i tillräckligt många färdigutbildade cytodiagnostiker för att täcka behoven av kompetens i takt med pensionsavgångarna.

Cytodiagnostiker och kuratorer uppfyller kraven för legitimation

Enligt nuvarande lag om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område, LYHS (1998:531), är legitimation ett kontrollinstrument för staten med syfte att garantera patientsäkerheten. LYHS innehåller en rad skyldigheter för hälso- och sjukvårdspersonal, såväl i offentlig som i privat verksamhet. I allmänhet gäller emellertid inte skyldigheterna dem som saknar legitimation och arbetar i privat regi.

Rätten till legitimation förbehålls sådana yrkesgrupper som har en självständig yrkesfunktion med kvalificerade arbetsuppgifter och ett särskilt ansvar för patienternas säkerhet i vården och som i inte oväsentlig utsträckning vänder sig till allmänheten, t.ex. i egenskap av fria yrkesutövare. Med utgångspunkt från LYHS, proposition 1997/98:109 (som föregick LYHS) och Socialdepartementets internutredning Ds 2004:28 kan följande huvudsakliga kriterier anges för att en yrkesgrupp skall kunna erhålla legitimation:

Särskilt ansvar för patientsäkerheten

I proposition 1997/98:109 och i riksdagens beslut angavs att patientsäkerheten skall vara överordnad övriga kriterier. Cytodiagnostikerna uppfyller detta kriterium i och med att de har ett självständigt, icke-delegerat diagnosansvar. På motsvarande sätt som för läkare och barnmorskor får cytodiagnostikerna stå till svars för eventuella felaktigheter i diagnoserna. Någon formell kontroll, som en legitimation skulle ge, har emellertid inte statsmakterna över denna viktiga verksamhet inom kvinnosjukvården.

Fel! Okänt namn på

Kuratorer/socionomer i hälso- och sjukvården, som kan handha mycket svåra ärenden och ofta gör självständiga bedömningar av patienter och behandling, har givetvis ett stort ansvar för patientsäkerheten. Rätt till legitimation skulle säkerställa en formell kvalitets- och patientsäkerhetskontroll.

Särskilt ansvar för patienternas säkerhet även i egenskap av fria yrkesutövare

Såsom fri yrkesutövare har statsmakterna ingen kontrollmöjlighet såvida inte yrkesgruppen är legitimerad. Om bristen på cytodiagnostiker tilltar, vilket kommer att inträffa såvida inte åtgärder vidtas, är det troligt att privata laboratorier kommer att stå för en tilltagande andel av de analyser som utförs. Trots att dessa analyser av biomedicinska analytiker, utan den nödvändiga specialistutbildningen på 50 poäng som krävs för att med god kvalitet utföra analyserna. Diagnoserna kommer att behöva utföras av de kvarvarande cytodiagnostikerna på sjukhusen (i den mån de hinner). Denna förväntade utveckling motiverar starkt att cytodiagnostikerna legitimeras.

Hög utbildningsnivå

Utbildningens nivå, längd och innehåll samt den vetenskapliga förankringen är, enligt propositionen, betydelsefulla omständigheter vid bedömningen av om ett yrke skall vara legitimationsgrundande. Med mer än fyra års högskolestudier uppfyller cytodiagnostikerna med råge detta kriterium. Att cytologi har en vetenskaplig förankring är välkänt.

Även socionomerna/kuratorerna uppfyller mer än väl detta kriterium. Socionomutbildningen är 3,5 år (140 poäng) med både teoriavsnitt och praktik med varierande längd beroende på utbildningsort. Många av socionomerna i hälso- och sjukvården har akademiska påbyggnadsutbildningar i form av magister- eller psykoterapeututbildningar. Med sin tvärvetenskapliga kompetens är socionomen/kuratoren den kunskapsresurs i hälso- och sjukvården som kan komplettera de kropps- och sjukdomsvetenskapliga kompetenserna. För socionomer i hälso- och sjukvården är avsaknad av legitimation en försvårande omständighet när det gäller att hävda det sociala arbetets betydelse bland omgivande övriga legitimerade grupper.

Självständig yrkesfunktion

Cytodiagnostikerna har ett eget självständigt icke-delegerat diagnostiskt ansvar. Det är unikt för en grupp som saknar legitimation.

Fel! Okänt namn på

Socionomer utför ett viktigt och ansvarsfullt arbete i hälso- och sjukvården och handhar många gånger ärenden som kräver specialkompetens. Yrket är självständigt och ställer stora krav på det egna behandlingsansvaret. Det behövs en legitimation som visar att utövarna har den kompetens som krävs.

Skyldighet att föra journal

Enligt patientjournalagen (1985:562) måste alla yrkesgrupper med legitimation föra journal. Cytodiagnostikerna har redan i dag skyldighet att föra journal. Socionomerna har eget patientansvar, måste föra journal och är vetenskapligt förankrade i ämnet socialt arbete.

Kvalificerade arbetsuppgifter

För att utföra cytodiagnostikernas arbetsuppgifter räcker det inte med grundutbildningen till biomedicinsk analytiker. Det krävs dessutom en specialistutbildning på 50 poäng i klinisk cytologi. För att självständigt få genomföra analyser och utfärda diagnoser krävs dessutom minst ett års yrkeserfarenhet under ledning av en erfaren cytodiagnostiker. Dessa teoretiska och praktiska krav är uppställda för att värna om patientsäkerheten. Cytodiagnostikerna uppfyller alltså även detta kriterium för legitimation.

Det gör också socionomer/kuratorer, som ofta arbetar med mycket tunga och komplicerade ärenden. En legitimation skulle säkerställa att den som arbetar med mycket svåra ärenden har en grundläggande utbildning och erfarenhet av socialt arbete. Det vore av yttersta vikt både för klientens tillit och rättssäkerheten i kontakterna med hälso- och sjukvården.

Sammanfattningsvis uppfyller både cytodiagnostiker och socionomer med bred marginal de kriterier som ställs på ett legitimerat yrke. Legitimation har fördelar för patienterna, statsmakterna och för yrkesgruppen. *Patienterna* får ökad trygghet i och med att de är av statsmakterna kontrollerade och kvalificerade yrkesgrupper. *Statsmakterna* får genom legitimation ett kontrollinstrument med vars hjälp önskad kvalitet och patientsäkerhet kan uppnås, icke minst bland fria yrkesutövare. *Yrkesgrupperna* får ett erkännande från statsmakterna att deras yrke är kvalificerat och ansvarsfullt. Legitimation har sedan länge ansetts vara det mest framträdande beviset på en yrkesutövares kompetens inom hälso- och sjukvården. Legitimation kan också starkt bidra till ökad rekrytering. Vi yrkar därför att LYHS, lagen om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område, ändras så att även socionomer i hälso- och sjukvården och cytodiagnostiker kan tilldelas legitimation och skyddad yrkestitel.

Sjukgymnaster/fysioterapeuter

Sjukgymnaster är en av de yrkesgrupper som har legitimation och skyddad yrkestitel. För att kunna få legitimation krävs examen från treårig sjukgymnastutbildning. Däremot finns inget skydd för den internationella titeln fysioterapeut. Det finns starka motiv för ett sådant skydd. Olika aktörer i vården kan använda sig av titeln "fysioterapeut" och det förekommer att sådana "fysioterapeuter" uppfattas som sjukgymnaster utan att de har vare sig legitimation, kunskap eller erfarenhet som sjukgymnast. Ur ett patientsäkerhetsperspektiv är detta mycket otillfredsställande.

Legitimerade Sjukgymnasters Riksförbund (LSR) har vetskap om fall då hälso- och sjukvårdmyndigheterna i såväl Finland som Island av misstag uppfattat svenska "fysioterapeuter" som legitimerade i tron att yrkestiteln fysioterapeut även i Sverige är identisk med sjukgymnast. Samtliga nordiska länder använder ordet fysioterapeut i betydelsen legitimerad sjukgymnast. Internationellt innebär fysioterapeut att legitimation eller motsvarande behörighetsbevis innehas.

Inom EU-området och även internationellt är fysioterapeut den vanliga titeln för sjukgymnast. Utvecklingen inom EU speglas av hur frågan hanterats inom Förbundsrepubliken Tyskland. Efter samgåendet med Östtyskland har det tyska förbundet således fått till stånd en ändring av den tidigare yrkestiteln Krankengymnast till nuvarande lagskyddade yrkestiteln Physiotherapeut. Enligt det tyska förbundets generalsekreterare Eckhardt Böhle har denna förändring medfört en större patientsäkerhet. Böhle bekräftar även den internationella betydelsen av en sådan ändring. Genom att skydda titeln fysioterapeut som är den internationellt erkända och välkända yrkestiteln underlättas samtidigt migrationen för sjukgymnaster såväl inom som utom EU.

De svenska ej legitimerade "fysioterapeuterna" kan däremot ha den mest skiftande bakgrund, och har ofta relativt begränsad utbildning. LSR framhåller att det finns kurser i komvuxregi på några veckor vilka ger en så kallad "fysioterapeutexamen". Dessa går naturligtvis inte att jämföra med de kunskaper och den kompetens som fås genom en sjukgymnastexamen, men risk för sammanblandning av yrkestitlarna hos allmänheten är uppenbar.

I ett rättsfall i Göteborg dömdes en person som kallade sig sjukgymnast (NN). Patienten hade drabbats av stroke i samband med NN:s behandling. NN dömdes sedermera av Göteborgs tingsrätt för såväl vållande av kroppsskada som för att, i strid mot lagen om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område (LYHS), ha använt sig av titeln sjukgymnast. Domstolen konstaterade att NN:s utbildning inte på något sätt var jämförlig med sjukgymnastutbildningen samt att dennes okunskap förorsakat den stroke som målsäganden drabbats av. Om NN i stället kallat sig för fysioterapeut, vilket många med NN:s bakgrund idag gör, hade missbruket av den vilseledande yrkestiteln inte kunnat beivras enligt nuvarande regelsystem. Domen är ett exempel på hur patientsäkerheten äventyras när det inte finns ett heltäckande titelskydd för sjukgymnastprofessionen. Domen visar även på nödvändigheten av att yrkestiteln sjukgymnast/ fysioterapeut snarast får ett lagskydd.

Fel! Okänt namn på

Vi yrkar därför att 3 kap. 2 § lagen om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område (LYHS, 1998:531) ändras så att också yrkestiteln fysioterapeut skyddas för legitimerade sjukgymnaster. Det kan ske genom följande tillägg:

13. sjukgymnast/*fysioterapeut* sjukgymnastexamen

Stockholm den 9 december 2005

Helena Hillar Rosenqvist (mp)

Jan Lindholm (mp)

Mikael Johansson (mp)

Mona Jönsson (mp)

Mikaela Valtersson (mp)